

รูปแบบการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการพัฒนาพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน Model of Thai Buddhist's Participation in Development Mahayana Buddhism

พระอดิสร แก่นมะนิตัน¹, ศรีปริญญา ฐปกระจ่าง² และ สโรชนี ศิริวัฒนา³

PhraAdison Khanmaniton¹, Sriprarinya Toopgrajank² and Srochinee Siri wattana³

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา^{1,2,3}

Graduate School, Suan Sunandha Rajabhat University, Thailand^{1,2,3}

E-mail: adisron_kan@hotmail.com¹, pewsriparinya@yahoo.com², srochinee.si@ssru.ac.th³

Received: July 12, 2023

Revised: August 29, 2023

Accepted: August 30, 2023

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการพัฒนาพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ เจ้าอาวาส หรือรองเจ้าอาวาสของวัดในคณะสงฆ์จีนนิกาย พื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ตัวแทนพุทธศาสนิกชน และนักวิชาการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน 20 รูป/คน ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการพัฒนาพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานคือการให้คำปรึกษาในรูปของคณะกรรมการด้านการก่อสร้าง การบูรณะวัด กฎหมายต่าง ๆ การศาสนศึกษา การสร้างความรู้ความเข้าใจพระพุทธศาสนา ฝ่ายมหายานแก่พุทธศาสนิกชน ส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม และการดำเนินงานต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานอย่างเสมอภาค จัดตั้งชมรมหรือสมาคมเพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานและวัฒนธรรมจีนอย่างเป็นรูปธรรม และเพิ่มช่องทางการสื่อสารข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานที่หลากหลาย เช่น เฟซบุ๊ก ยูทูบ เว็บไซต์ แผ่นพับ เป็นต้น

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, พุทธศาสนิกชน, พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน

Abstract

This article aimed to study Buddhist's participation model in development of Mahayana Buddhism. The research model is qualitative research. The key informants were 20 abbots or deputy abbots of the temple under the Chinese sect in Bangkok and surrounding areas, Buddhist representatives, and academics from the National Buddhism Office. The research instruments were in-depth interviews and content analysis for data.

The results showed that the model of Thai Buddhist's participation in the of development Mahayana Buddhism was consulting model in construction committee, temple restoration, laws, religious studies, knowledge creation understanding Mahayana Buddhism for Buddhists encourage all groups of Buddhists to participate equally in various activities and operations of Mahayana Buddhism, establish club or association to spread teachings of Mahayana Buddhism and Chinese culture, concretely and increase communication channels for different information Mahayana Buddhism such as Facebook, YouTube, websites and brochures, etc.

Keywords: Participation, Buddhist, Mahayana Buddhism

บทนำ

การมีส่วนร่วมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตมนุษย์ เพราะมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคมต่างพึ่งพาอาศัยกัน และต่างต้องมีบทบาทภาระหน้าที่ต้องรับผิดชอบตามวาระโอกาสที่มาถึง บทบาทหน้าที่ที่ได้รับจากการยอมรับ บทบาทที่สร้างขึ้นด้วยตนเอง เช่น การรับหน้าที่เป็นพ่อแม่ เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นผู้ใหญ่นบ้าน ผู้นำหมู่บ้าน ประชาชนในหมู่บ้าน พุทธศาสนิกชน เป็นต้น ทั้งนี้การมีส่วนร่วมยังรวมถึงการร่วมด้วยช่วยกันในด้านความคิดเห็น การบริหารจัดการ ตลอดจนการเสียสละเวลา อาครสถานที่ และปัจจัยอื่น ๆ ในการดำเนินกิจกรรมเพื่อบรรลุเป้าหมายของชุมชนและสังคม (ประภาศ ปานเจียง, ยุวัลดา ชูรักษ์ และฉัตรจงกล ตุลนิษกะ, 2561) สิ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการพัฒนาพระพุทธศาสนาอีกประการหนึ่งก็คือ ปัจจัยผลักดันจากภายในตัวบุคคล ได้แก่ ความคาดหวัง ข้อผูกพันร่วมกันของชุมชน การกำหนดแนวทางในการปฏิบัติ และความต้องการของบุคคลที่มีต่อพระพุทธศาสนา ในสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปจากอดีตทำให้วัดและพระสงฆ์ต้องปรับบทบาท และวิถีชีวิตให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และความต้องการของสังคมมากขึ้น และในปัจจุบันเรามักจะเห็นข่าวสารเกี่ยวกับการทำผิดวินัยร้ายแรงของพระสงฆ์อย่างต่อเนื่อง สร้างความเสียหายให้แก่วงการสงฆ์และทำให้ประชาชนหมดความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมต่อพระพุทธศาสนาด้วยเช่นเดียวกัน ชุมชนและองค์กรทางพระพุทธศาสนาเป็นหน่วยงานที่สนับสนุนและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชน โดยมีบทบาทในการส่งเสริม เผยแผ่ศาสนาธรรม และสืบทอดศาสนทายาท เพื่อสร้างสังคมให้มีจริยธรรมและคุณธรรม (กรมการศาสนา, 2563) นอกจากนี้ กิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสนับสนุนในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชน หรือภาคประชาชน ที่ต่างให้ความร่วมมือทั้งในด้านบุคลากร งบประมาณ และการดำเนินการต่าง ๆ (พระครูถาวรกิตติธรรม กิตติรัตน์ สืบบัณห์ และรัตนะ ปัญญาภา, 2562)

พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน มีแนวคิดที่ว่า บุคคลในอุดมการณ์เป็นผู้ที่บรรลุสูงสุดตามคำสอนฝ่ายมหายาน คือพระโพธิสัตว์ ผู้ที่มาถึงขอบนิพพานแล้ว แต่สมุทัยใจสละรางวัลกลับไปสู่โลกเพื่อนำผู้อื่นมาสู่นิพพาน ได้พิพากษาตัวเองให้รับใช้ผู้อื่นชั่วกาลเวลานาน ให้เขาได้เข้าสู่นิพพานก่อนตัวเอง ดังนั้น การช่วยเหลือสรรพสัตว์ จึงเป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน หลักคำสอนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจในการช่วยเหลือสรรพ

สัตว์จึงเกิดขึ้น ตามความต้องการของชาวบ้านที่ไม่มีเวลาหรือโอกาสพอที่จะปฏิบัติตามแบบอย่างของพระเพื่อนำไปสู่ความหลุดพ้นจากวัฏสงสารนี้ เพื่อให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านมากยิ่งขึ้น โดยผู้ที่นับถือพุทธศาสนาฝ่ายมหายานมีความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปในฐานะเป็นผู้ที่ช่วยเหลือสรรพสัตว์ และมีการรำลึกถึงพระพุทธรูปไม่เพียงแต่พระพุทธรูปของพระพุทธรูปเท่านั้นแต่ยังรำลึกไปถึงพระพุทธรูปที่เป็นสัมโมกคกายที่อยู่บนสวรรค์ในดินแดนพุทธเกษตรด้วย ความเชื่อว่าการสร้างรูปที่ปรากฏอยู่โดยทั่วไปก็ด้วยเหตุที่กล่าวมาแล้วว่าเกิดจากความเชื่อของชาวบ้านว่าพระพุทธรูปไม่ได้ไปไหนคอยรับฟังและช่วยเหลือสรรพสัตว์อยู่จึงมีการสร้างสถานที่เพื่อที่จะเป็นแหล่งที่ติดต่อสื่อสารกับพระพุทธรูปที่อยู่บนสวรรค์ คือการสร้างรูปเพื่อบรรจุพระอัฐิธาตุของพระพุทธรูป (รูปเป็นเหมือนตัวกลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างสรรพสัตว์กับพระพุทธรูป) และมีการสวดมนต์ อ้อนวอนขอให้พระพุทธรูปช่วยเหลือใช้วิธีการสวดมนต์อ้อนวอนขอให้พระพุทธรูปช่วยเหลือ และมีการปฏิบัติบูชาด้วยดอกไม้ ธูป เทียน ของหอม ต่าง ๆ (ปริชา บุรีรัตน์, 2561)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการพัฒนาพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานของพุทธศาสนิกชน โดยมุ่งหวังว่าผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จะเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมระหว่างวัดและชุมชน ประชาชนในชุมชนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เป็นแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุน และสร้างความตระหนักของชุมชนที่มีต่อพระพุทธศาสนา รวมถึงการพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการของวัดในคณะสงฆ์จีนนิกายโดยความร่วมมือของชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่ความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการพัฒนาพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วม

Cohen and Uphoff (1977) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า คือการที่ผู้มีส่วนร่วมต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการ 4 กระบวนการ คือ

1. มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มโครงการ โดยมีการอธิบายถึงปัญหาและความต้องการ มีการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและครอบคลุมไปถึงการตัดสินใจในระหว่างดำเนินการโครงการ
2. มีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงาน หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในทรัพยากรต่าง ๆ ให้กับโครงการทั้งในด้านเงิน แรงงาน วัสดุอุปกรณ์ และการมีส่วนร่วมในการบริหารและประสานงานโครงการต่าง ๆ
3. มีส่วนร่วมในการแบ่งผลประโยชน์หมายถึง การมีส่วนร่วมประเภทนี้มีสองนัย คือ เป็นทั้งการร่วมรับประโยชน์ และร่วมรับผลสืบเนื่องในทางลบจากโครงการ เช่น ผลประโยชน์ด้านรายได้ การรับความนับถือ
4. มีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ หมายถึง การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินโครงการทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รูปแบบการมีส่วนร่วมประเมินอย่างเป็นทางการ

อรรถัย กักผล (2552) ได้กล่าวว่า ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation) หมายถึง การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเปิดให้ประชาชนเข้าไปร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์นโยบาย กระบวนการบริหารและตัดสินใจของท้องถิ่นเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมอย่างแท้จริง ทั้งนี้ต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ประชาชนจะต้องมีอิสระทางความคิด โดยหลักการการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีลักษณะการเข้าร่วมอย่างครบวงจรตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุด ไม่ใช่เป็นการจัดเวทีการมีส่วนร่วมครั้งเดียว

โดยสรุป การมีส่วนร่วม เป็นรูปแบบของการที่ชุมชนเข้ามามีบทบาทหน้าที่ร่วมรับผิดชอบในกระบวนการหรือกิจกรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยตระหนักถึงความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันทั้งชุมชน

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2551) ได้เสนอหลักการสำคัญของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ทำให้เกิดความสำเร็จ 5 ประการ ดังนี้

1. ภาวะผู้นำที่จะสร้างความเชื่อมั่น ศรัทธาและความร่วมมือร่วมใจในการทำงานที่มีความสอดคล้องกัน ซึ่งต้องมีวิสัยทัศน์ในเชิงกลยุทธ์ความซื่อสัตย์สุจริตและเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
2. การสร้างค่านิยมในการทำงานกันอย่างเหนียวแน่น จึงจะทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรภาพอย่างแท้จริง
3. การพัฒนาปรับปรุงการทำงานอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้เกิดการปรับกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง
4. การจัดทำฐานข้อมูลสมาชิกเครือข่ายเพื่อใช้ในการติดต่อประสานงาน และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน
5. การสร้างช่องทางในการติดต่อสื่อสาร และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน

แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา

Goodman & love (1980) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาครอบคลุม 2 เรื่องคือ 1) ความหมายที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic Growth Terms) ได้แก่ การเน้นการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดความสามารถที่จะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองโดยมุ่งให้ประชาชนได้รับผลการพัฒนา โดยอาศัยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและอุตสาหกรรม 2) ความหมายที่เน้นถึงความก้าวหน้าทางสังคม (Social Progress) โดยเน้นถึงความสำคัญของการปรับปรุงคุณภาพชีวิต (Quality of Life) ของประชาชน

จำนง อติวัฒนสิทธิ์ (2548) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่า การพัฒนาตรงกับคำว่าภาวนา ซึ่งหมายถึงการทำให้เจริญงอกงาม (ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Development) หากพิจารณาจากรากศัพท์ คำว่า พัฒนามาจากภาษาบาลีว่า วัฒนะ หรือวัฒนา อันหมายรวมไปถึง ความเป็นผู้มีสุขภาพแข็งแรงดีไม่มีโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียน อย่างไรก็ตาม คำว่า การพัฒนาในที่นี้เป็นคำที่กำหนดให้มีคุณค่าและตามหลักการของพระพุทธศาสนา การพัฒนาต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กัน 4 ทางคือ 1) การพัฒนาทางด้านกายภาพ 2) การพัฒนาศีลธรรมและ/หรือการพัฒนาสังคม 3) การพัฒนาทางจิตใจ และ 4) การพัฒนาทางด้านปัญญา

แนวคิดและทฤษฎีพระพุทธศาสนาหยาน

พระปรีชา เกียนกือ (โพธิ์เงิน) (2561) ได้อธิบายความเป็นมาของการกำเนิดมหายานไว้ว่า พระไตรปิฎกภาคพระวินัยในหมวดจุลวรรค ได้กล่าวถึงการสังคายนา 2 ครั้ง ในการประชุมสังคายนาครั้งที่หนึ่ง พระมหา

กัสสเปเป็นประธาน เมื่อเสร็จการสังคายนา ก็ให้ผู้เข้าประชุมรับรองคัมภีร์ตามที่สังคายนา แต่พระเถระปุราณผู้เข้ามาที่หลังปฏิเสธโดยสุภาพว่า ข้าพเจ้าได้ฟังธรรมและพระวินัย จากพระโอษฐ์ของพระพุทธเจ้าเอง ก็จะขอดจำไว้ตามที่ได้ฟังมา แสดงให้เห็นว่า ในการประชุมครั้งแรกจึงยังไม่เกิดพระอภิธรรม มีแต่พระวินัยและพระสูตร การประชุมครั้งที่สองที่เมืองเวสาลี มีกล่าวในจุลลวรรคว่าเกิดความเห็นไม่ตรงกันระหว่าง คณะภิกษุฝ่ายตะวันออกและตะวันตกส่วนในหนังสือจดหมายเหตุวิปวศ์ของฝ่ายลังกา ให้รายละเอียดเพิ่มเติมในการประชุมครั้งนี้ว่าคณะฝ่ายแพ้ได้ประชุมต่างหากเรียกว่า “มหาสังคิติ” รวบรวมคำสั่งสอนซึ่งต่อมาเป็นของนิกาย “มหาสังฆกะ” ซึ่งต่อมาสันนิษฐานว่าเป็นมหายาน โดยการนิยมนิยามหานพบในประเทศ จีน อินเดีย ญี่ปุ่น เกาหลีและเวียดนาม

พระพุทธศาสนาในมหายานในประเทศไทย

โดยมีความเป็นไปได้ว่า พุทธศาสนาเถรวาทได้เข้าสู่ประเทศไทยเมื่อ 2,000 กว่าปีมาแล้ว ในสมัยที่ดินแดนแถบนี้เรียกว่า “สุวรรณภูมิ” อันเป็นที่อยู่ของพวกมอญและละว้า (วัชร งามจิตรเจริญ, 2556) โดยมีเชื่อกันว่า การปฏิบัติแบบนี้มาตั้งแต่โบราณกาลในราว พ.ศ. 235 มีอรหันต์นามว่า พระโมคคัลลีสบุตรพร้อมด้วยพระอรหันต์ 1,000 รูป ภายหลังจากที่ได้ร่วมกันทำตติยสังคายนา ที่เมืองปาฏลีบุตร เมืองหลวงของแคว้นมคธ ท่านได้ส่งสาวกที่เป็นพระอรหันต์ คือ พระโสณะอรหันต์และพระอุตตระอรหันต์ พร้อมด้วยพระสงฆ์ ๕ รูป เดินทางมุ่งหน้าสู่สุวรรณนคร รัฐสุวรรณภูมิท่านทั้งสองอุตสาหะสั่งสอนวิปัสสนากรรมฐาน โดยยกเอาสติมั่นให้เป็นมหาสติปัฏฐาน ทั้ง 4 คือ 1) กายานุปัสสนา 2) เวทนานุปัสสนา 3) จิตตานุปัสสนา 4) ธัมมานุปัสสนาที่วราตริผ่านไป พระภิกษุผู้บวชใหม่จำนวนมากก็ได้บรรลุมรรคผล สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา ตามบุรพวาสนาบารมีของตน (พระพรหมโมลี (วิลาศฉานวโร ป.ธ. 9), 2546)

ส่วนนิกายมหายานในประเทศไทย พุทธศาสนาฝ่ายมหายานในประเทศไทยมีอยู่ 2 นิกายคือ อนัมนิกาย (ญวน) และจีนนิกาย ธรรมเนียมปฏิบัติของสงฆ์มหายานโดยเฉพาะสงฆ์จีนถือปฏิบัติในหลักนิกายลูกจาง (นิกายวินัย) นิกายเชียนจง (นิกายวิปัสสนาหรือนิกายเซ็น) ควบกับนิกายเทียนจง (นิกายเปิด) ซึ่งปฏิบัติทั่วไปในวัดจีนมหายาน นิกายและมีเฉพาะสังฆารามเดียวเท่านั้นที่มีการเพิ่มปฏิบัติในหลักนิกายมิกจง (นิกายระหস্যานนิกายหนึ่งของวัชรยานทิเบต) เป็นพิเศษคือวัดโพธิ์เย็นตลาดลูกแกจังหวัดกาญจนบุรี ในยุคนี้ได้มีการแปลพระปาฏิโมกข์ฝ่ายมหายาน นิกายวินัยซึ่งถือเป็นปาฏิโมกข์วินัยที่เคร่งครัดที่สุดเพื่อเป็นหลักปฏิบัติควบคู่กับพระไตรปิฎกและโพธิสัตว์สิกขาของพระสงฆ์มหายานจีนนิกาย

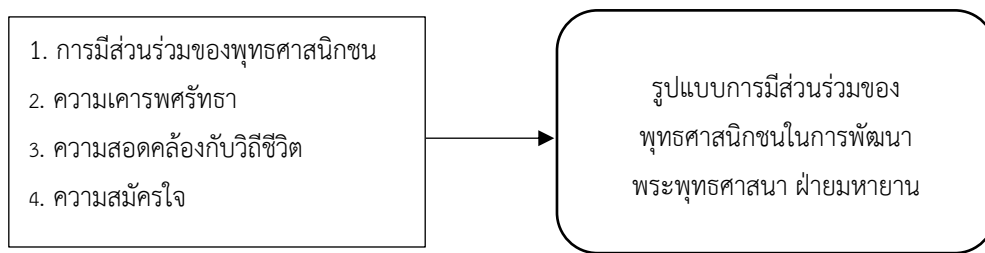
หลักคำสอนของมหายาน

มหายานสอนว่าการช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ เป็นการกระทำที่ถูกต้อง การปฏิบัติอย่างเสียสละของพระพุทธเจ้าในการเที่ยวสั่งสอน ความเมตตากรุณาของพระพุทธเจ้า จึงเป็นหลักคำสอนของมหายาน มหายานสอนอุดมการณ์ “พระโพธิสัตว์” ผู้มีจิตกรุณาพร้อมในความทุกข์ของมนุษย์ทั้งหลาย และไม่ยอมเข้านิพพานแต่ลำพัง จะช่วยให้ทุกคนได้เข้านิพพานพร้อมกับท่าน มหายานจึงสอนว่าคนเรามีได้เป็นอิสระจากกัน แต่ย่อมต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สาเหตุที่คนเรามีความทุกข์เพราะนับถือคำสอนผิด จึงปฏิบัติผิดกฎแห่งเหตุและผล จึงไม่เกิดความสุขแท้ แต่ถ้าเรามีศรัทธาบริสุทธิ์ ใช้เหตุและผลในการดำเนินชีวิต เราก็คจะเป็นสุขได้ และเมื่อผู้อื่นมีทุกข์ เราก็คือมีทุกข์เช่นกันกับเขา การมาช่วยโปรดของพระพุทธเจ้าเป็นจริง ความสงบสันติจะเกิดในใจของคนทั้งหลายก็เมื่ออานุภาพอันใหญ่หลวง อันมีรากฐานที่นิพพานซึ่งดำรงอยู่ในชีวิตคนทุกคน เหนียวรั้งดึงให้เข้าหาจุดหมายปลายทาง

ของชีวิต ความกรุณาเป็นยอดของคุณธรรม ปัญญาที่มีคุณค่าจะนำไปสู่ความกรุณาเป็นจุดหมาย พระภิกษุฝ่ายมหายานจึงเกิดความจริงจังในการดูแลความทุกข์สุขของฆราวาส บุคคลในอุดมการณ์เป็นผู้ที่บรรลุนิพพานตามคำสอนฝ่ายมหายาน คือพระโพธิสัตว์ ผู้ที่มาถึงขอบนิพพานแล้ว แต่สมัครใจสละรางวัลกลับไปสู่โลกเพื่อนำผู้อื่นมาสู่นิพพาน ได้พิพากษาตัวเองให้รับใช้ผู้อื่นชั่วกาลเวลานาน ให้เขาได้เข้าสู่นิพพานก่อนตัวเอง

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การวิจัยครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ เจ้าอาวาสหรือรองเจ้าอาวาสของวัดในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกาย ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล จำนวน 6 รูป พุทธศาสนิกชน จำนวน 12 คน และนักวิชาการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น 20 รูป/คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ที่สร้างขึ้นจากรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ประกอบด้วยแนวคำถาม 9 ข้อ คือ 1) การมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการพัฒนาพระพุทธศาสนา ฝ่ายมหายาน ในปัจจุบัน 2) พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมด้านใด 3) ปัจจัยที่ทำให้พุทธศาสนิกชนในการพัฒนาพระพุทธศาสนา ฝ่ายมหายาน 4) ความเคารพศรัทธาส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการพัฒนาพระพุทธศาสนา ฝ่ายมหายาน 5) ความสอดคล้องกับวิถีชีวิตส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการพัฒนาพระพุทธศาสนา ฝ่ายมหายาน 6) ความสมัครใจส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการพัฒนาพระพุทธศาสนา ฝ่ายมหายาน 7) ปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้พุทธศาสนิกชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน 8) รูปแบบการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการพัฒนาพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน และ 9) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติม เพื่อการพัฒนาการมีส่วนร่วมในพระพุทธศาสนา โดยค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ตามเกณฑ์ สัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha - coefficient) ตามวิธีของครอนบาค มีค่าระหว่าง 0.893-0.945

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อค้นหาและตรวจสอบข้อมูลที่ถูกต้องจากกลุ่มตัวอย่างนำมาใช้ในการขยายผลการศึกษาการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งในการสัมภาษณ์เชิงลึกนั้น ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ลักษณะ เชิงโครงสร้าง ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ คือ เจ้าอาวาสหรือรองเจ้าอาวาสของวัดในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกาย ในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล พุทธศาสนิกชน และนักวิชาการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จำนวน 20 รูป/คน โดยการนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ ในการสัมภาษณ์ล่วงหน้า และกำหนดระยะเวลาในการสัมภาษณ์ 30 – 45 นาทีต่อคน ในระหว่างการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกข้อมูลด้วยวิธีการจดบันทึก และการบันทึกเสียง เพื่อเป็นหลักฐานเชิงยืนยัน สามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์รายละเอียดของตัวแปรในกรอบแนวความคิด เพื่อผลลัพธ์ที่ถูกต้องและมีคุณภาพต่องานวิจัยครั้งนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (content analysis) โดยสรุปจากข้อมูลที่ได้รับโดยการบรรยายพรรณนา (narrative approach) โดยตีความจากสิ่งที่ปรากฏจากการ สัมภาษณ์ทั้งเรื่องราวในอดีตก่อนการเริ่มดำเนินการขององค์กร การดำเนินการในปัจจุบัน และการวางแผนเพื่อที่จะคาดหวังบางสิ่งในอนาคต และจำแนกข้อมูลเป็นชุด
2. ตีความและให้ความหมายเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากการจำแนกข้อมูลในแต่ละเหตุการณ์ที่ต่างกัน รวมถึงชุดของแนวความคิดของแต่ละฝ่าย พร้อมกับเป็นการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) ที่มีความแตกต่างด้านสถานที่ เวลา และบุคคล (สุภางค์ จันทวานิช, 2554)
3. ตรวจสอบความถูกต้อง สรุปการวิเคราะห์ข้อมูล นำไปสู่การสรุปผลการวิจัย และอภิปรายผล

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการพัฒนาพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ประกอบด้วย 1) การให้คำปรึกษาในรูปของคณะกรรมการด้านการก่อสร้าง การบูรณะวัด กฎหมายต่าง ๆ 2) การศาสนศึกษา การสร้างความรู้ความเข้าใจพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานแก่พุทธศาสนิกชน 3) การส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมและการดำเนินงานต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานอย่างเสมอภาค 4) การจัดตั้งชมรมหรือสมาคมเพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานและวัฒนธรรมจีนอย่างเป็นรูปธรรม และ 5) การเพิ่มช่องทางการสื่อสารข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานที่หลากหลาย เช่น เฟซบุ๊ก ยูทูบ เว็บไซต์ แผ่นพับ เป็นต้น

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัย พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการพัฒนาพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน คือ การให้คำปรึกษาในรูปของคณะกรรมการ สร้างความรู้ความเข้าใจพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานแก่พุทธศาสนิกชน ส่งเสริมกิจกรรมการมีส่วนร่วม เผยแผ่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานและวัฒนธรรมจีน และเพิ่มช่องทางการสื่อสารข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระเริ่ม ไชตะขบ, นลินทิพย์ พิมพ์กัณฑ์ และกิ่งแก้ว ปะติตังโข (2560) ที่ศึกษาเรื่องแนวทางการมีส่วนร่วมระหว่าง

วัดและชุมชนการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมระหว่างวัดและชุมชนในการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระไพฑูรย์ อารัมภรัตน์ (2561) ที่ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาเขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานครพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา ในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมดำเนินงาน การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมตรวจสอบอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูถาวรกิตติธรรม กิตติรัตน์ สืบพันธ์ และรัตนะ ปญญาภา (2562) ที่ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า การมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการวางแผน ด้านการตัดสินใจ ด้านการดำเนินงาน ด้านการรับผลประโยชน์ ด้านการประเมินผล ด้านข่าวสาร และด้านการกระจายอำนาจ

สรุป

จากการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชนในการพัฒนาพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน คือ การให้คำปรึกษาในรูปของคณะกรรมการ สร้างความรู้ความเข้าใจพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานแก่พุทธศาสนิกชน ส่งเสริมกิจกรรมการมีส่วนร่วม เผยแพร่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานและวัฒนธรรมจีน และเพิ่มช่องทางการสื่อสารข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนา ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และวัดในสังกัดคณะสงฆ์จีนนิกาย สามารถนำแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพระพุทธศาสนาจากผลการวิจัยครั้งนี้ ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 ผลการศึกษาค้นพบว่า เป็นประโยชน์ต่อสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และวัดฝ่ายมหายานในการวางแผนการจัดกิจกรรมการ/โครงการ ส่งเสริมพระพุทธศาสนา เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนิกชนกับวัดให้เพิ่มมากขึ้น เกิดการร่วมคิด ร่วมพัฒนา ร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น มีการแลกเปลี่ยนความรู้ และข้อคิดเห็นระหว่างกัน ทำให้เกิดพลังขับเคลื่อนชุมชนให้เข้มแข็ง

1.2 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ วัดฝ่ายมหายาน สามารถนำแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพระพุทธศาสนา จากผลการวิจัยครั้งนี้ ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนอย่างแท้จริง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมของพุทธศาสนิกชน ความเคารพศรัทธา ความสอดคล้องกับวิถีชีวิต และความสนใจ ดังนั้น วัดหรือสำนักสงฆ์ ฝ่ายมหายาน ควรศึกษาความเคารพศรัทธา ความสอดคล้องกับวิถีชีวิต และความสนใจของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน เพื่อสำนักงาน

พระพุทธศาสนาแห่งชาติ และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางพระพุทธศาสนาของทุกภาคส่วน และนำรูปแบบการมีส่วนร่วมไปกำหนดแผนการพัฒนาพระพุทธศาสนาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2551). *แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการ พ.ศ. 2551-2555*. ค้นเมื่อ 20 เมษายน 2565, จาก <https://dmsic.moph.go.th/index/detail/2824>
- จำนง อติวัฒนสิทธิ์. (2547). *สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ปรีชา บุตรรัตน์. (2561). แนวคิดพุทธศาสนamahayanที่ปรากฏในสังคมไทย: กรณีศึกษาการสร้างพระพุทธรูป. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์*, 5(1), 18-30.
- ประกาศ ปานเจียง, ยุวัลดา ชูรักษ์ และฉัตรจงกล ตุลนิษกะ. (2561). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษา ชุมชนบ้านพรุ เขต 2 ตำบลบ้านพรุ อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลา. หน้า 962-973. *การประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 9 พลวัตการศึกษา ยุคเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัล. 20 – 21 กรกฎาคม 2561*. คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยมหาดใหญ่.
- พระครูถาวรกิตติธรรม, กิตติรัตน์ สืบพันธ์ และรัตนะ ปัญญาภา. (2562). รูปแบบการมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชนที่มีต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนาในจังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 7(ฉบับเพิ่มเติม), 1-15.
- พระปรีชา เกียนกือ (โพธิ์เงิน). (2561). *แนวทางการเสริมสร้างความเป็นโพธิสัตว์บนฐานจริยธรรมของพระพุทธศาสนาตามแนวพุทธจิตวิทยา* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระไพฑูรย์ อารัมภรัตน์. (2561). การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา กรณีศึกษาเขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 6(1), 457-478.
- พระพรหมโมลี (วิลาศ อาณาโร ป.ธ. 9). (2546). *วิปัสสนาวงศ์*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
- พระเริ่ม ไชตะขบ, นลินทิพย์ พิมพ์กลัด และกิ่งแก้ว ปะติตังโข. (2560). แนวทางการมีส่วนร่วมระหว่างวัดและชุมชน .นการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(1), 1895-1907.
- วัชรระ งามจิตรเจริญ. (2556). *พุทธศาสนาเถรวาท*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล. (2561). *ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับมหายาน*. ค้นเมื่อ 20 เมษายน 2565, จาก <http://www.crs.mahidol.ac.th/thai/mahayana41.html>
- อรทัย กักผล. (2552). *คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับผู้บริหารท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: จรัญสนิทวงศ์.

- Cohen, J. M. & Uphoff, T. (1977). *Rural Development Participation: Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation*. Published by the rural development committee center for international studies Cornell University. New York: Cornell University.
- Goodman, L. & love, R. (1980). *Project Planning and Management: An Integrated Approach*. New York: Pergamon Press.